

The Syrian War and the Doctrine of the Responsibility to Protect from the Perspective of International Law

Mohammad Eari¹, Iraj Rezaeinezhad^{2*}, Karen Rouhani³

Publisher:
Shahr-e Danesh
Research and Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/jlr.2025.517260.2913

Received:
16 April 2025

Accepted:
19 July 2025

Published:
6 September 2026

Abstract

The doctrine of the Responsibility to Protect (R2P) was adopted at the 2005 United Nations World Summit and incorporated into paragraphs 138 and 139 of the Outcome Document. The Syrian Arab Republic is one of the strategically significant states in the Middle East. Despite efforts by the Syrian government and the international community to restore civilian security, the commission of crimes against humanity and inhumane acts by armed groups has not been prevented. This study, employing a descriptive-analytical approach, examines the legality of military intervention in Syria under the doctrines of humanitarian intervention and the Responsibility to Protect, with reference to the express provisions of the United Nations Charter, the Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations among States, the positions of the Security Council, and the foundations of customary and treaty-based international law. The findings indicate that military intervention in Syria justified on the basis of humanitarian intervention or the Responsibility to Protect lacks legal legitimacy due to its inconsistency with the express provisions of the UN Charter, the Declaration on Friendly Relations, the opposition of the Security Council, and the absence of a clear legal basis in customary and conventional international law. Furthermore, an assessment of the Security Council's approach toward the Syrian crisis and its relationship with humanitarian intervention, particularly within the framework of the Responsibility to Protect doctrine, demonstrates a certain tension between realist interpretations of state conduct and the normative claims

1. Department of Law, QaS.C., Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran.

Email: mohammad.eari@iau.ir

2. (*Corresponding Author) Department of Law, Cha.C., Islamic Azad University, Chalus, Iran.

Email: irajrezaeenezhad@iau.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of Law, QaS.C., Islamic Azad University, Ghaemshahr, Iran.

Email: Ka.rohani@iau.ac.ir

underlying humanitarian intervention.

Keywords: Responsibility to Protect; Syria; Humanitarian Intervention; Peacekeeping Operations; Principle of Non-Intervention.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "The Syrian War and the Doctrine of the Responsibility to Protect from the Perspective of International Law", Department of Law, QaS.C., Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, Grants and sponsorship) for the research, authorship, and/ or publication of this article.

Author Contributions:

Mohammad Eari: Conceptualization, Methodology, Software, Formal Analysis, Investigation, Resources, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization, Project Administration.

Iraj Rezaeinezhad: Validation, Data Curation, Supervision.

Karen Rouhani: Validation, Data Curation, Supervision.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Eari, Mohammad, Iraj Rezaeinezhad & Karen Rouhani. (2026). The Syrian War and the Doctrine of the Responsibility to Protect from the Perspective of International Law. *Journal of Legal Research*, 25(66), 233-257.

Extended Abstract

The idea of the Responsibility to Protect (R2P) was first introduced in 2001 by the International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS). The doctrine was subsequently formally recognized and adopted by the United Nations General Assembly at the 2005 World Summit, where it was incorporated into paragraphs 138 and 139 of the Outcome Document. According to this doctrine, each state bears the primary responsibility to protect its population from genocide, war crimes, ethnic cleansing, and crimes against humanity. The Responsibility to Protect is generally structured around three pillars: the responsibility to prevent, the responsibility to react, and the responsibility to rebuild. The Syrian Arab Republic constitutes one of the strategically important states in the Middle East. In early March 2011, Syria entered a violent internal conflict, which subsequently developed into a major humanitarian crisis that continues to have significant regional and international consequences. Since April 2011, the United Nations Human Rights Council has adopted numerous resolutions concerning the Syrian situation, leading to the establishment of commissions of inquiry, fact-finding missions, and other investigative mechanisms. Regional organizations, including the Arab League, the Organization of Islamic Cooperation, and the European Union, have also undertaken various measures aimed at addressing the crisis. The United Nations Security Council and the General Assembly have adopted numerous resolutions and undertaken various initiatives since the beginning of the conflict. These measures have included sanctions against the Syrian government, the deployment of regional and international observers, the appointment of several United Nations Special Envoys, diplomatic negotiations between the Syrian government and opposition groups, ceasefire initiatives, the removal and destruction of Syria's chemical weapons stockpiles, prohibitions on the use of chemical weapons against civilians, and the provision of humanitarian assistance to civilians, refugees, and besieged populations. The international community has also expressed concern regarding violence committed by extremist armed groups, civilian casualties, displacement, and the need for a political process allowing Syrians to determine their country's future through an inclusive and free process. Nevertheless, these measures have not produced a significant reduction in violence. Numerous Security Council resolutions addressing the Syrian crisis have also failed due to vetoes by permanent members of the Council. Despite efforts by the Syrian government and the international community to restore civilian security, serious violations of international humanitarian law and allegations of crimes against humanity have continued. This article adopts a descriptive-analytical methodology. The descriptive method is employed in explaining the concept and development of the Responsibility to Protect doctrine within international law and in presenting the factual background of the Syrian conflict. The analytical method is used to examine the legal foundations, practical challenges, and institutional responses associated with R2P in the Syrian context. The principal objectives of the study are to analyze the legal basis and status of the Responsibility to Protect doctrine in relation to the Syrian conflict, examine the implementation challenges of the doctrine, and assess the approach of the United Nations Security Council toward the Syrian war. The Responsibility to Protect doctrine permits the use of coercive measures, including the potential use of force

for humanitarian purposes, only under specific conditions and following the fulfillment of certain requirements. However, humanitarian intervention and its more developed form, the Responsibility to Protect, may potentially be subject to abuse by powerful states seeking to advance political, economic, geopolitical, or regime-change objectives. This concern has remained one of the central criticisms surrounding the application of humanitarian intervention in international relations. The military interventions in Syria, as well as the provision of military assistance and weapons to certain opposition groups, have generated significant controversy regarding their compatibility with fundamental principles of contemporary international law, including the UN Charter, the principle of non-intervention, and the Declaration on Friendly Relations among States. From a legal perspective, unilateral humanitarian intervention in Syria cannot be considered legitimate where it lacks authorization from the Security Council and does not have a recognized basis in customary or treaty-based international law. The Syrian crisis also demonstrates the practical limitations of the Responsibility to Protect doctrine. The inability of the Security Council to adopt unified measures in response to the conflict has contributed to the continuation and escalation of violence and has facilitated the growth of armed groups with extremist ideological orientations. The Syrian case illustrates the difficulties faced by the international community in reconciling humanitarian objectives with the principles of state sovereignty, non-intervention, and the institutional framework established by the UN Charter. Ultimately, the Syrian conflict indicates that, despite its development as an important normative framework in international relations, the Responsibility to Protect doctrine remains largely within the realm of soft law rather than a fully binding legal obligation. The continued dependence of Security Council action on the interests and positions of its permanent members has limited the practical implementation of R2P and prevented the emergence of a consistent and universally accepted mechanism for humanitarian intervention under international law.

جنگ سوریه و دکت‌رین مسئولیت حمایت از منظر حقوق بین‌الملل

محمد ایری^۱، ایرج رضائی‌نژاد^۲، کارن روحانی^۳

چکیده

دکت‌رین «مسئولیت حمایت» در اجلاس سران سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۵ تصویب شد و در بندهای ۱۳۸ و ۱۳۹ سند مذکور مورد اشاره قرار گرفت. جمهوری عربی سوریه از جمله کشورهای مهم و راهبردی خاورمیانه است. باوجود تلاش دولت سوریه و جامعه بین‌المللی برای بازگرداندن امنیت غیرنظامیان، از ارتکاب جنایت علیه بشریت و اقدامات غیرانسانی گروه‌های مسلح جلوگیری نشده است. پژوهش حاضر با رویکردی توصیفی - تحلیلی، مشروعیت مداخله نظامی در سوریه با توسل به مداخله بشردوستانه و دکت‌رین مسئولیت حمایت را با توجه به نص صریح منشور ملل متحد، اعلامیه اصول حقوق بین‌الملل ناظر بر روابط دوستانه، مواضع شورای امنیت و مبانی حقوق بین‌الملل عرفی و قراردادی بررسی می‌کند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که مداخله نظامی در سوریه با توسل به مداخله بشردوستانه و دکت‌رین مسئولیت حمایت، به دلیل مخالفت با نص صریح منشور ملل متحد، اعلامیه اصول حقوق بین‌الملل ناظر بر روابط دوستانه، مخالفت شورای امنیت و فقدان مبنای مشروع در حقوق بین‌الملل عرفی و قراردادی، همچنین ارزیابی رویکرد شورای امنیت در قبال بحران سوریه و ارتباط آن با مداخله بشردوستانه، به‌ویژه در قالب دکت‌رین «مسئولیت حمایت»، گویای نوعی عدم انطباق منطقی میان برداشت واقع‌گرایانه از رفتار دولت‌ها و مداخله بشردوستانه است.

پژوهش‌شده حقوق

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

DOI:
10.48300/jlr.2025.517260.2913

تاریخ دریافت:
۲۷ فروردین ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:
۲۸ تیر ۱۴۰۴

تاریخ انتشار:
۱۵ شهریور ۱۴۰۵

۱. گروه حقوق، واحد قائم‌شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم‌شهر، ایران.

Email: mohammad.eari@iau.ir

۲. (*نویسنده مسئول) گروه حقوق، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

Email: irajrezacenezhad@iau.ac.ir

۳. گروه حقوق، واحد قائم‌شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم‌شهر، ایران.

Email: Ka.rohani@iau.ac.ir

کلیدواژه‌ها: مسئولیت حمایت، سوریه، مداخله بشردوستانه، عملیات حفظ صلح، اصل عدم مداخله.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «جنگ سوریه و دکترین مسئولیت حمایت از منظر حقوق بین‌الملل»، گروه حقوق، واحد قائم‌شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم‌شهر، ایران.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

محمد ایری: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، تصویرسازی، مدیریت پروژه. ایرج رضائی‌نژاد: اعتبارسنجی، نظارت بر داده‌ها، نظارت. کارن روحانی: اعتبارسنجی، نظارت بر داده‌ها، نظارت.

تعارض منافع:

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

ایری، محمد، ایرج رضائی‌نژاد و کارن روحانی. (۱۴۰۵). جنگ سوریه و دکترین مسئولیت حمایت از منظر حقوق بین‌الملل. مجله پژوهشهای حقوقی، ۲۵(۶۶)، ۲۳۳-۲۵۷.

مقدمه

عملیات حفظ صلح یکی از ابزارهای عمده‌ای است که سازمان ملل متحد از طریق آن مسئولیت خویش را در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی به انجام می‌رساند. به‌موجب دکتترین «مسئولیت حمایت»، حاکمیت دولت از مسئولیت آن در حمایت از مردمی که در قلمرو آن زندگی می‌کنند، تفکیک‌ناپذیر است و جامعه بین‌المللی موظف است در صورت نادیده گرفتن یا نقض این مسئولیت از سوی دولت، اقدامات مقتضی را اتخاذ کند. این امر به‌منزله دعوتی آشکار برای مداخله نظامی نیست، چراکه مداخله نظامی به‌عنوان آخرین راه‌حل و تنها در شرایط استثنایی اعمال می‌شود.

در اوایل مارس ۲۰۱۱، سوریه وارد یک جنگ داخلی خونین شد و از آن زمان تاکنون، این کشور یک بحران انسانی بزرگ را تجربه کرده است که هنوز هم ادامه دارد. شورای حقوق بشر، شورای امنیت و مجامع بین‌المللی و منطقه‌ای از زمان آغاز بحران سوریه، قطعنامه‌هایی درباره این بحران تصویب نمودند که در آنها بر اعزام ناظران منطقه‌ای و بین‌المللی، تعیین سه فرستاده ویژه سازمان ملل متحد و اقدامات و برنامه‌های آنان، اعمال تحریم‌ها علیه دولت سوریه، توقف خشونت‌ها، انهدام و خروج سلاح‌های شیمیایی از کشور سوریه در چهارچوب زمان‌بندی مشخص و ممنوعیت استفاده از آنها علیه غیرنظامیان، ارسال کمک‌های بشردوستانه برای غیرنظامیان، آوارگان و افراد محاصره‌شده، ابراز نگرانی از خشونت افراطی گروه‌های مسلح و کشته و آواره شدن سوری‌ها و همچنین برگزاری انتخابات آزاد با مشارکت تمامی مردم سوریه، به‌گونه‌ای که مردم این کشور بتوانند درباره آینده کشور خود آزادانه تصمیم بگیرند، تأکید شده است. بر این اساس این پژوهش درصدد پاسخ به این پرسش است که مداخله در سوریه در چهارچوب دکتترین «مسئولیت حمایت» در چه شرایطی قانونی تلقی شده و به چه شکلی توان اجرایی یافته است؟ همچنین عملکرد و رویکرد شورای امنیت در قبال بحران سوریه تا چه میزان با صلاحیت و اختیارات آن شورا در منشور ملل متحد تناسب داشته است؟ روش تحقیق در این پژوهش توصیفی - تحلیلی است و در آن اهداف و جایگاه دکتترین مسئولیت حمایت در جنگ سوریه، اجرای این دکتترین در جنگ سوریه و رویکرد شورای امنیت در مواجهه با جنگ سوریه بررسی و تحلیل می‌شود.

۱- مسئولیت حمایت

دکتترین «مسئولیت حمایت» در حال تحول، ناظر بر وظایف دولت‌ها در جلوگیری از اعمال خشونت علیه مردم و پایان دادن به آن است. افزایش جنگ‌های داخلی در دهه ۱۹۹۰، نقص فاحش حقوق بشر و معضلات ناشی از مداخلات بشردوستانه، ضرورت ایجاد مسئولیت

بین‌المللی حمایت را آشکار نمود. پس از آن برای نخستین بار به‌طور جدی در قطعنامه ۱۲۶۵ شورای امنیت مورخ ۱۷ سپتامبر ۱۹۹۹ درباره درگیری‌ها در آفریقا، به مسئولیت حمایت از غیرنظامیان پرداخته شد (United Nations Security Council, 1999). ایده «مسئولیت حمایت» نیز نخستین بار در سال ۲۰۰۱ در گزارش کمیسیون بین‌المللی مداخله و حاکمیت مطرح گردید و در سال ۲۰۰۵ در اجلاس سران، به‌طور رسمی توسط مجمع عمومی پذیرفته شد. قطعنامه ۲۴ اکتبر سال ۲۰۰۵ مجمع عمومی سازمان ملل متحد که پیامد اجلاس جهانی سران سال ۲۰۰۵ است، در دو ماده ۱۳۸ و ۱۳۹ به دکترین مسئولیت حمایت اشاره می‌کند. بر اساس این سند، هر دولت مسئولیت حمایت از جمعیت خود در برابر نسل‌کشی، جنایات جنگی، پاک‌سازی قومی و جنایات علیه بشریت را بر عهده دارد. جامعه بین‌المللی نیز از طریق سازمان ملل متحد و با استفاده مناسب از ابزارهای دیپلماتیک، بشردوستانه و سایر وسایل صلح‌آمیز، مطابق با فصل‌های ششم و هشتم منشور، در راستای حمایت از جمعیت در برابر نسل‌کشی، جنایات جنگی، پاک‌سازی قومی و جنایات علیه بشریت مساعدت می‌کند (United Nations General Assembly, 2005).

پس از آن شورای امنیت در قطعنامه ۱۶۷۴ مورخ ۲۸ آوریل ۲۰۰۶، بر موارد مهمی ازجمله به‌رسمیت‌شناختن حمایت از غیرنظامیان در مخاصمات مسلحانه توسط سازمان‌های منطقه‌ای، اهمیت پیشگیری از وقوع مخاصمات مسلحانه و جلوگیری از تکرار آنها تأکید کرد. همچنین، در این زمینه بر ضرورت اتخاذ رویکردی جامع از طریق ارتقای رشد اقتصادی، ریشه‌کنی فقر، توسعه پایدار، آشتی ملی، حکمرانی خوب، دموکراسی، حاکمیت قانون و احترام و حمایت از حقوق بشر تأکید نمود. این شورا همچنین خواستار آن شد که تمامی طرف‌های ذی‌ربط به تعهدات قابل اعمال خود تحت حقوق بین‌الملل، به‌ویژه تعهدات مندرج در کنوانسیون‌های لاهه ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷ و کنوانسیون‌های ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ آنها، و نیز تصمیمات شورای امنیت، به‌طور کامل عمل کنند. همچنین، بر ضرورت پایان دادن به مصونیت از مجازات و استفاده از سازوکارهای عدالت، ازجمله دادگاه‌های کیفری ملی، بین‌المللی و مختلط و کمیسیون‌های حقیقت و آشتی، تأکید شده است (United Nations Security Council, 2006).

کوفی عنان، دبیرکل وقت سازمان ملل متحد، در گزارش خود با عنوان «به‌سوی توسعه، امنیت و حقوق بشر برای همه»، در بندهای ۱۳۵ و ۱۳۶ تأکید می‌کند: «من معتقدم که باید مسئولیت حمایت را بپذیریم و در موارد ضرورت، به آن عمل کنیم. این مسئولیت بیشتر از همه، متوجه تک‌تک کشورها است که هدف نهایی و وظیفه اصلی آنها حفاظت از مردم خود است؛ اما اگر مسئولان ملی قادر نیستند یا نمی‌خواهند از شهروندان خود حفاظت کنند، آنگاه این مسئولیت به جامعه بین‌المللی منتقل می‌شود تا برای کمک به حمایت از حقوق بشر و رفاه مردم،

از شیوه‌های دیپلماتیک، بشردوستانه و غیره استفاده کنند. وقتی چنین شیوه‌هایی ناکافی به نظر برسد، شورای امنیت ممکن است، حسب ضرورت، بر اساس منشور ملل متحد اقدام کند و در صورت لزوم، به اقدامات اجباری متوسل شود» (United Nations, 2005: 51).

در گزارش «امنیت جهانی، مسئولیت مشترک ما»، در بندهای زیر به مسئولیت حمایت اشاره می‌کند؛ در بند ۲۰۷ گزارش مذکور اشاره شده است که شورای امنیت در بررسی تجویز یا تأیید استفاده از نیروی نظامی، هرچند ممکن است ملاحظات دیگری را نیز مدنظر قرار دهد، باید همواره حداقل پنج شاخص اساسی مشروعیت را مورد توجه قرار دهد: الف) جدی بودن تهدید؛ ب) هدف مقتضی؛ ج) آخرین ابزار؛ د) ابزار متناسب؛ ه) توازن پیامد. همچنین در دو بند ۲۳۲ و ۲۳۳ نیز تأکید می‌کند که به‌موجب حقوق بین‌الملل، مسئولیت اولیه در حمایت از غیرنظامیان در برابر رنج‌های ناشی از جنگ بر عهده متخاصمین یعنی کشور یا غیرکشور است. تمام جنگجویان باید مقررات کنوانسیون‌های ژنو را مورد تبعیت قرار دهند. تمام دول عضو باید همه معاهدات مربوط به حمایت از غیرنظامیان نظیر کنوانسیون‌های ژنوسید، کنوانسیون‌های ژنو، اساسنامه رم دیوان کیفری بین‌المللی و تمام کنوانسیون‌های مربوط به پناهندگان را امضا و تصویب و عمل کنند (United Nations, 2004: 67-73).

دکنترین مسئولیت حمایت بر سه اصل استوار است؛ اصل اول، مسئولیت پیشگیری است که شامل جلوگیری و توقف اقداماتی است که منجر به نقض گسترده حقوق بشر در یک کشور می‌گردد. اصل دوم، مسئولیت واکنش است که به‌منزله هسته اصلی مسئولیت حمایت بوده و پاسخ به موقعیتی است که نقض گسترده حقوق بشر رخ می‌دهد و دولت قادر یا مایل به حفاظت از شهروندان خود در رنج نیست. لذا اقدامات دیپلماتیک، تحریم اقتصادی، محدودیت‌های مالی و اقدامات نظامی توسط جامعه جهانی به کار گرفته می‌شود. اصل سوم نیز مسئولیت بازسازی است که پس از اتمام درگیری و به‌ویژه بعد از مداخله نظامی صورت می‌گیرد و هدف از اجرای آن حمایت از توسعه پایدار و بازسازی صدماتی است که بحران و یا مداخله به وجود آورده است (Zakiyah, 2019, p. 288). از اصول مرتبط با دکنترین «مسئولیت حمایت» می‌توان به عملیات حفظ صلح سازمان ملل متحد، اصل عدم مداخله و اصل منع توسل به زور اشاره کرد.

۱- عملیات حفظ صلح سازمان ملل متحد: این عملیات با هدف ایفای مسئولیت اولیه حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، در چهارچوب منشور ملل متحد ایجاد شد تا سازمان ملل متحد از طریق امنیت جمعی قادر به اجرای صلح باشد.

۲- اصل عدم مداخله: مفهوم مداخله باید در پرتو بند ۷ ماده ۲ منشور ملل متحد، مفاد قطعنامه ۲۶۲۵ مجمع عمومی (United Nations General Assembly, 1970) و بررسی این مفهوم توسط دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه نیکاراگوئه مورد بررسی قرار گیرد. بند ۷

ماده ۲ منشور مقرر می‌دارد که هیچ‌یک از مقررات منشور ملل متحد، این سازمان را مجاز نمی‌دارد در اموری که ذاتاً در صلاحیت داخلی هر کشوری است، دخالت کند و اعضا را نیز ملزم نمی‌کند چنین موضوعاتی را تابع مقررات منشور قرار دهند.

۳- اصل منع توسل به زور: این اصل در بند ۴ ماده ۲ منشور ملل متحد مورد تصریح قرار گرفته است. بر اساس این بند، اعضای سازمان ملل متحد در روابط بین‌المللی خود از تهدید یا توسل به زور علیه تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی هر کشور، یا هرگونه رفتاری که با اهداف ملل متحد مطابقت ندارد، خودداری خواهند کرد.

۲- مسئولیت حمایت در سوریه

سوریه با نام رسمی جمهوری عربی سوریه، کشوری در جنوب غرب آسیا و در کنار سواحل شرقی دریای مدیترانه است. جنگ داخلی سوریه از ۲۶ ژانویه ۲۰۱۱ (۶ بهمن ۱۳۸۹) آغاز شد. با آغاز جنگ داخلی سوریه نیروهای دولت اسلامی نیز وارد سوریه شدند و در ۸ آوریل ۲۰۱۳ نام «دولت اسلامی عراق و شام» (داعش) را بر خود نهادند (ضیایی و یدائی امناب، ۱۳۹۵: ۱۳۹). سوریه از نظر مذهبی و عقیدتی از تنوع بسیاری برخوردار است. درگیری در سوریه بی‌شک دارای ابعاد ایدئولوژیک است و این کشور نه‌تنها با مشکلات داخلی مواجه است، بلکه به‌عنوان عرصه‌ای برای رقابت‌های ژئوپلیتیکی بین‌المللی، هم در خاورمیانه و هم در غرب، نیز مطرح است (Blackford, 2014: 107).

در ۲۹ آوریل، شورای حقوق بشر برای بررسی وضعیت سوریه تشکیل جلسه داد. این جلسه، قطعنامه S-16/1 را به همراه داشت که بلافاصله برای پایان دادن به هرگونه نقض حقوق بشر تصویب شد. شورای امنیت تصمیم فوری برای اعزام مأموریت حقیقت‌یاب در سوریه برای بررسی همه ادعاهای نقض حقوق بشر گرفت و اعلام کرد از دولت سوریه می‌خواهد تا با مأمورین تحقیق خود همکاری کند (Zifcak, 2012: 16–17). مطابق با قطعنامه ۱/۱۶ شورای حقوق بشر (Human Rights Council, 2011)، کمیساریای عالی حقوق بشر [مأموریت حقیقت‌یاب] را برای تحقیق در مورد همه موارد نقض‌شده قانون بین‌المللی حقوق بشر در سوریه ایجاد کرد، اگرچه به مسئولیت حمایت اشاره صریحی صورت نگرفت. در ماه مه ۲۰۱۱، مأموریت حقیقت‌یاب آغاز شد. کمیسیون مستقل تحقیق بین‌المللی در مورد سوریه، در ۲۲ آگوست ۲۰۱۱ با قطعنامه ۱/۱۷ شورای حقوق بشر تأسیس شد (Human Rights Council, 2011). کمیسیون مأموریت داشت که در مورد همه موارد نقض‌شده علیه قانون بین‌المللی حقوق بشر تحقیق کند که از مارس ۲۰۱۱ در سوریه اتفاق افتاده بود. اگرچه قطعنامه هیچ اشاره‌ای به مسئولیت حمایت نکرد. در اکتبر ۲۰۱۱، انگلستان، فرانسه، آلمان و پرتغال پیش‌نویس قطعنامه در شورای امنیت درباره پیشنهاد تحریم تسلیحاتی و

تنظیم کمیته تحریم‌های جدید را ارائه دادند که وتو شد (Halliyadde, 2016).

دولت سوریه آشکارا در حمایت از جمعیت غیرنظامی خود ناتوان شده و کوتاهی کرده، اکنون جامعه بین‌المللی در اولین مورد باید این اقدامات را علیه مردم سوریه متوقف کنند. مطابق دکرترین مسؤلیت حمایت، جامعه بین‌المللی باید علیه دولت سوریه اقدام کنند (Berg, 2022).

اتحادیه عرب در یک جلسه فوق‌العاده در قاهره در ۲۶ اکتبر ۲۰۱۱، قطعنامه‌ای تصویب کرد (League of Arab States, 2011) که خواستار توقف کامل و فوری اقدامات خشونت‌آمیز و کشتار مردم و همچنین اقداماتی برای مقابله با بحران، با هدف جلوگیری از تلفات بیشتر در سوریه شد. قطعنامه، خواستار تأسیس کمیته وزیران اتحادیه عرب به ریاست شیخ حمد بن جاسم الثانی، نخست‌وزیر و وزیر امور خارجه قطر، برای برقراری ارتباط با رهبری سوریه شد. به دنبال این جلسه در ۱۶ اکتبر ۲۰۱۱، کمیته به رهبری قطر با نمایندگانی از مصر، الجزایر، سودان و عمان، در ۲۶ اکتبر ۲۰۱۱ با اسد ملاقات کردند و تصمیمات را به آنها انتقال دادند. در یک طرح در ۲ نوامبر ۲۰۱۱ توسط سوریه امضا شد. در ۳ نوامبر ۲۰۱۱، نبیل العربی، رئیس اتحادیه، با شورای ملی سوریه دیدار کرد و برنامه عملیاتی را به اعضای خود اطلاع داد (Arabiya, 2011). با این حال دولت سوریه بلافاصله قادر به گفتگو با نیروهای مخالف داخلی در چهارچوب زمانی داده‌شده نیست. در ۷ نوامبر ۲۰۱۱، رئیس اتحادیه خواستار جلسه‌ای برای ارزیابی عدم موفقیت سوریه در مطابقت با برنامه اقدام توافق شده است. در نتیجه در ۱۲ نوامبر ۲۰۱۱، شورای وزیران، عضویت سوریه را به حالت تعلیق درآورد (Macfarquhar, 2011). پس از تصمیم تعلیق، اتحادیه قطعنامه ۷۴۳۹ را در تاریخ ۱۶ نوامبر ۲۰۱۱، با دستورالعمل ارسال یک مأموریت ناظر به سوریه تصویب کرد (League of Arab States, 2011). در قطعنامه ۷۴۴۱ مورخ ۲۴ نوامبر ۲۰۱۱، اتحادیه عرب مجدداً از دبیر کل اعزام فوری مأموریت ناظران به سوریه را درخواست کرد (League of Arab States, 2011; United Nations Secretary-General, 2012). مهم‌تر از همه در ۲۷ نوامبر ۲۰۱۱، شورای وزیران پیشنهاد تحریم‌های اقتصادی در مورد سوریه را داد. تحریم‌های پیشنهادی شامل ممنوعیت سفر برخی از مقامات ارشد دولت اسد، مسدود کردن دارایی‌های دولت سوریه در کشورهای عربی، ممنوعیت معاملات با بانک مرکزی سوریه و پایان دادن به کلیه مبادلات تجاری با دولت سوریه است. در ۱۹ دسامبر سال ۲۰۱۱، مجمع عمومی قطعنامه‌ای (United Nations General Assembly, 2011) در مورد سوریه تصویب کرد و خواستار این شد که در سوریه بلافاصله کلیه موارد نقض حقوق بشر متوقف شود و برای محافظت از جمعیت غیرنظامی، به‌طور کامل به تعهدات خود طبق قوانین بین‌المللی حقوق بشر و حقوق بشردوستانه عمل کند. سوریه توافقنامه صلح ارائه‌شده توسط اتحادیه را امضا کرد که در آن با مأموریت ناظران اتحادیه عرب برای یک دوره اولیه یک‌ماهه موافقت کرد.

مصطفی الدبی برای هدایت مأموریت ناظر اتحادیه انتصاب شد (Al-Dabi, 2012) و با شصت ناظر مأموریت خود را در سوریه از اواخر دسامبر ۲۰۱۱ از سر گرفت. در پایان ژانویه ۲۰۱۲، اتحادیه به شکست خود در تلاش‌های صلح در سوریه اعتراف کرد. در اواخر ژانویه ۲۰۱۲، در طول بحث شورای امنیت در مورد برنامه صلح اتحادیه عرب، مراکش پیش‌نویس قطعنامه‌ای را ارائه کرد که بر اساس آن شورای امنیت کاملاً از پیشنهاد اتحادیه حمایت می‌کند. پیش‌نویس قطعنامه شورای امنیت صبح روز ۴ فوریه به رأی گذاشته شد. سیزده عضو شورای امنیت به آن رأی مثبت دادند. روسیه و چین آن را وتو کرد. کوفی عنان به‌عنوان فرستاده ویژه مشترک سازمان ملل و اتحادیه عرب برای سوریه در ۲۳ فوریه ۲۰۱۲ منصوب شد (Halliyadde, 2016).

قطعنامه ۲۰۴۲ (United Nations Security Council, 2012) در تاریخ ۱۴ آوریل ۲۰۱۲ در شورای امنیت تصویب شد که با تأکید بر احترام به حاکمیت، استقلال، وحدت و تمامیت ارضی سوریه، ضمن حمایت از فرستاده ویژه مشترک سازمان ملل و اتحادیه عرب، محکومیت نقض گسترده حقوق بشر و ابراز تأسف عمیق از مرگ هزاران نفر در سوریه، تعهد بر اجرای پیشنهاد شش ماده‌ای فرستاده مشترک از ۱ آوریل تا ۱۰ آوریل ۲۰۱۲، شامل ۳۰ نظامی غیرمسلح در سوریه برای نظارت بر توقف خشونت‌های مسلحانه در تمام اشکال آن، با هدف پایان دادن فوری به همه خشونت‌ها و نقض حقوق بشر، تضمین دسترسی بشردوستانه و تسهیل انتقال رهبری سیاسی سوریه، ازجمله از طریق شروع گفتگوی سیاسی جامع بین مخالفان و دولت سوریه را اعلام می‌کند. با قطعنامه ۲۰۵۹ که در ۲۰ جولای ۲۰۱۲ تصویب شد، تصمیم می‌گیرند که مدت مأموریت ناظران را ۳۰ روز دیگر تمدید کنند (United Nations Security Council, 2012). شورای حقوق بشر قطعنامه ۱/۱۸ (United Nations Human Rights Council, 2011) را تصویب کرد. اتحادیه عرب، دولت سوری را برای اجرای کامل و بدون تأخیر برنامه اتحادیه ملزم می‌کند و در اولین فرصت ممکن ناظران اتحادیه را بپذیرد. قطعنامه S-18/1 به اتفاق آرا تصویب نشد. در نامه‌ای از سوی رئیس‌جمهور سوریه، در دفاع از اقدامات دولت سوریه، بیان شد که با وجود تلاش‌ها و اعمال فشارهای سیاسی و سایر اشکال فشار، دولت همچنان موضع خود را در قبال سیاست‌های اشغالگری و تلاش‌های آمریکا و دیگر کشورها برای تسلط بر منطقه و قرار دادن آن در حوزه نفوذ سیاست‌های آمریکا حفظ می‌کند. همچنین در این نامه آمده است که عملیات تروریستی توسط افراد مسلح غیرقانونی انجام می‌شود که شهروندان سوری را ترور کرده و آنان را مجبور به ترک خانه‌های خود می‌کنند و هدف از این اقدامات، تقسیم کشور بر اساس خطوط فرقه‌ای و تحریک جنگ داخلی است (Zifcak, 2012: 22).

در طی جلسه‌ای در ماه آوریل، شورای حقوق بشر در مورد اوضاع سوریه قطعنامه ۱/۱۹ را تصویب کرد (United Nations Human Rights Council, 2012). در ۷ ژوئن ۲۰۱۲، عنان در مورد وخیم‌تر

شدن وضعیت در سوریه به شورای امنیت توضیح داد و در ۱۵ ژوئن ۲۰۱۲، ناظران فعالیت‌های خود را به حالت تعلیق درآوردند. در ۱۷ آگوست ۲۰۱۲، اخضر ابراهیمی به‌عنوان نماینده ویژه سوریه منصوب شد. ابراهیمی پیشنهاد آتش‌بس العده را داد، پیشنهادی که به دلیل تشدید خشونت در سوریه اجرا نشده است. شورای حقوق بشر در جلسه بعدی خود قطعنامه ۲۲/۲۴ را در مورد ادامه وخامت شدید حقوق بشر و اوضاع بشردوستانه در سوریه تصویب کرد. این قطعنامه، به‌طور کلی، «نقض حقوق هر انسانی و نقض حقوق بشردوستانه بین‌المللی توسط گروه‌های مخالفان مسلح را مورد تأسف قرار داد» (United Nations Human Rights Council, 2013).

قطعنامه ۲۱۱۸ در ۲۷ سپتامبر ۲۰۱۳ تصویب شد (United Nations Security Council, 2013)، با یادآوری اینکه دولت سوریه در تاریخ ۲۲ نوامبر ۱۹۶۸ به پروتکل منع استفاده از گازهای خفه‌کننده، مسموم‌کننده یا سایر گازها در جنگ و روش‌های باکتریولوژیک جنگی پیوست. دولت سوریه در تاریخ ۱۴ سپتامبر ۲۰۱۳ سند الحاق خود را به کنوانسیون ممنوعیت توسعه، تولید، ذخیره‌سازی و استفاده از سلاح‌های شیمیایی و تخریب آنها ارائه کرد. سوریه بر همکاری کامل خود با سازمان منع سلاح‌های شیمیایی و سازمان ملل متحد تأکید و از چهارچوب توافق‌شده در ژنو در تاریخ ۱۴ سپتامبر ۲۰۱۳ میان روسیه و ایالات متحده آمریکا، با هدف تضمین نابودی برنامه سلاح‌های شیمیایی سوریه در سریع‌ترین و مطمئن‌ترین شیوه، استقبال کرد. در ۳۰ ژوئن ۲۰۱۲، دبیران کل سازمان ملل متحد و اتحادیه کشورهای عرب، وزیران امور خارجه چین، فرانسه، فدراسیون روسیه، پادشاهی متحده بریتانیا و ایرلند شمالی، ایالات متحده آمریکا، ترکیه و عراق (رئیس اجلاس اتحادیه کشورهای عرب)، کویت (رئیس شورای وزیران امور خارجه اتحادیه کشورهای عرب) و قطر (رئیس کمیته پیگیری اعراب در مورد سوریه در اتحادیه کشورهای عربی)، همچنین نماینده عالی اتحادیه اروپا، در دفتر سازمان ملل متحد در ژنو و در قالب «گروه اقدام برای سوریه»، به ریاست فرستاده ویژه مشترک سازمان ملل متحد و اتحادیه کشورهای عربی در امور سوریه، گرد هم آمدند. اعضای گروه اقدام بر تسهیل آغاز یک فرایند سیاسی به رهبری سوریه و منتهی به یک دوره انتقالی، مطابق با آرمان‌های مشروع مردم سوریه، تأکید کردند؛ فرایندی که زمینه تعیین مستقل و دموکراتیک آینده کشور را فراهم سازد. همچنین برگزاری انتخابات، تدوین قانون اساسی جدید، حضور زنان در هیئت انتقالی جدید، تعهد به پاسخگویی و تحقق آشتی ملی مورد تأکید قرار گرفت.

قطعنامه ۲۱۳۹ در تاریخ ۲۲ فوریه ۲۰۱۴ تصویب شد (United Nations Security Council, 2014). این قطعنامه ضمن ابراز نگرانی شدید از افزایش شمار پناهندگان و آوارگان داخلی ناشی از درگیری‌های سوریه و تأکید بر آثار بی‌ثبات‌کننده این وضعیت بر سراسر منطقه، از تلاش‌های قابل توجه و شایان تقدیر کشورهای منطقه، به‌ویژه لبنان، اردن، ترکیه، عراق و مصر،

قدردانی کرد؛ کشورهایی که بیش از ۲/۴ میلیون نفر از پناهندگانی را که در پی خشونت‌های مستمر از سوریه گریخته بودند، پذیرفته بودند. همچنین در این قطعنامه از تمامی طرف‌ها خواسته شد فوراً به محاصره مناطق مسکونی، از جمله حمص، دمشق، نبل و الزهرا، حلب و غوطه شرقی، پایان دهند. افزون بر این شورای امنیت از برگزاری کنفرانس ژنو درباره سوریه که در مونترو در تاریخ ۲۲ ژانویه ۲۰۱۴ آغاز شده بود، استقبال کرد.

درگیری‌های سوریه نمونه‌ای تلخ از شکست مضاعف آشکار مسئولیت دولت حاکم و جامعه بین‌المللی، یعنی شورای امنیت، در حمایت از سوری‌ها در برابر جنایات گسترده بود. به‌عنوان تنها عامل مسئولیت بین‌المللی برای حمایت، شورای امنیت بخش عمده‌ای از مسئولیت حل درگیری سوریه را بر عهده دارد که ناتوانی آن در ایفای تعهدات خود تحت مسئولیت حمایت را به دنبال داشت. اخضر ابراهیمی، فرستاده ویژه سازمان ملل متحد، با ناامیدی در ماه مه ۲۰۱۴ از سمت خود استعفا داد. از این منظر، می‌توان رابطه‌ای مستقیم میان ناتوانی شورای امنیت در قبال بحران سوریه و ناکامی جامعه بین‌المللی در اجرای مؤثر مسئولیت حمایت مشاهده کرد (Akbarzadeh & Saba, 2019).

قطعنامه ۲۱۶۵ در تاریخ ۱۴ ژوئیه ۲۰۱۴ به تصویب رسید (United Nations Security Council, 2014) و ضمن ابراز هشدار شدید نسبت به وخامت قابل‌توجه و سریع وضعیت بشردوستانه در سوریه، نگرانی شدید خود را از گسترش افراط‌گرایی و فعالیت گروه‌های افراطی، هدف قرار دادن غیرنظامیان بر اساس قومیت، مذهب یا اعتقادات آنان و افزایش حملاتی که به تلفات انسانی و ویرانی‌های گسترده منجر شده است، ابراز کرد. این قطعنامه همچنین گلوله‌باران بی‌رویه با خمپاره، بمب‌گذاری خودروها، حملات انتحاری، بمب‌های تونلی، گروگان‌گیری، آدم‌ربایی و حمله به زیرساخت‌های غیرنظامی، از جمله قطع عمدی تأمین آب را مورد توجه قرار داد و تروریسم را در تمامی اشکال و مظاهر آن محکوم کرد.

قطعنامه ۲۱۹۱ در تاریخ ۱۷ دسامبر ۲۰۱۴ تصویب شد (United Nations Security Council, 2014). این قطعنامه ضمن ابراز نگرانی شدید از وضعیت ویرانگر بشردوستانه در سوریه، به حضور دولت اسلامی عراق و شام (داعش) و جبهه النصره در مناطقی از سوریه و تأثیر منفی حضور، ایدئولوژی خشن افراطی و اقدامات آنها بر ثبات سوریه و منطقه، از جمله آثار مخرب انسانی آن بر جمعیت غیرنظامی که به آوارگی صدها هزار نفر منجر شده است، اشاره می‌کند. همچنین بر عزم خود برای رسیدگی به تمامی ابعاد تهدید ناشی از داعش، جبهه النصره و سایر افراد، گروه‌ها، مؤسسات و نهادهای مرتبط با القاعده تأکید می‌کند. افزون بر این حملات به کاروان‌های بشردوستانه و اقدامات تخریبی و غارت اموال آنها و نیز وضعیت مردم محاصره‌شده در حلب، ادلب، قنیطره و درعا که با نیازهای بشردوستانه مواجه بودند، محکوم شده است.

قطعنامه ۲۲۰۹ در تاریخ ۶ مارس ۲۰۱۵ به تصویب رسید (United Nations Security Council, 2015). این قطعنامه با تأکید مجدد بر قطعنامه ۲۱۱۸، نگرانی خود را نسبت به استفاده مکرر و نظام‌مند از گاز کلر در بحران سوریه ابراز کرد. قطعنامه ۲۲۳۵ در تاریخ ۷ آگوست ۲۰۱۵ تصویب شد (United Nations Security Council, 2015). این قطعنامه با تأکید مجدد بر اینکه استفاده از سلاح‌های شیمیایی نقض جدی قوانین بین‌المللی و قطعنامه ۲۱۱۸ است، تصریح کرد که هیچ‌یک از طرف‌های درگیر در سوریه نباید از سلاح‌های شیمیایی استفاده، تولید، خریداری، ذخیره، نگهداری یا انتقال دهند. همچنین بر تشکیل سازکار تحقیقاتی برای بررسی اوضاع تأکید شد.

قطعنامه ۲۲۵۴ در تاریخ ۱۸ دسامبر ۲۰۱۵ به تصویب رسید (United Nations Security Council, 2015). این قطعنامه ضمن ابراز نگرانی شدید از ادامه رنج مردم سوریه، وضعیت وخیم و فاجعه‌بار بشردوستانه، تداوم درگیری و خشونت‌های مستمر و وحشیانه، تأثیر منفی تروریسم و ایدئولوژی خشن افراطی در حمایت از تروریسم، آثار بی‌ثبات‌کننده بحران بر منطقه و فراتر از آن، از جمله افزایش شمار تروریست‌های ناشی از جنگ در سوریه، تخریب فیزیکی این کشور و افزایش فرقه‌گرایی، بر وخامت وضعیت در صورت نبود راه‌حل سیاسی تأکید می‌کند. همچنین بر اجرای کامل بیانیه ژنو، تلاش‌های دیپلماتیک گروه حمایت بین‌المللی از سوریه (ISSG) برای کمک به پایان دادن به درگیری در سوریه، جلسات مسکو، قاهره و ریاض در ارتباط با بیانیه وین و تلاش‌های فرستاده ویژه سازمان ملل متحد تأکید دارد. افزون بر این بر برگزاری انتخابات ظرف ۱۸ ماه با نظارت سازمان ملل متحد، تهیه پیش‌نویس قانون اساسی جدید با مشارکت تمامی سوری‌ها و ضرورت اجرای آتش‌بس تأکید می‌کند.

قطعنامه ۲۳۱۴ در تاریخ ۳۱ اکتبر ۲۰۱۶ تصویب شد که ضمن ابراز نگرانی شدید از استفاده از سلاح‌های شیمیایی، بر تمدید مدت مأموریت مکانیسم تحقیق مطابق با قطعنامه ۲۲۳۵ تأکید می‌کند (United Nations Security Council, 2016). مسئولیت حمایت باید در سوریه به دلایل زیر اجرایی گردد: نخست، استفاده گسترده و شدید از سلاح‌های شیمیایی علیه مردم سوریه، برخلاف پروتکل‌ها و کنوانسیون‌های سازمان ملل متحد؛ دوم، هدف اصلی مسئولیت حمایت در سوریه، جلوگیری از کشتار گسترده غیرنظامیان و حمایت از شهروندان است. با توجه به گستردگی جنگ، تعداد زیادی از مردم سوریه کشته شده‌اند و پناهندگان و آوارگان، هشداری بر وقوع نقض گسترده حقوق بشر در این کشور هستند؛ سوم، به نظر می‌رسد دولت سوریه در حمایت از مردم خود ناتوان بوده است، زیرا تعداد زیادی از آنان کشته شده‌اند (Zakiyah, 2019: 285).

قطعنامه ۲۲۵۸ در تاریخ ۲۲ دسامبر ۲۰۱۵ به تصویب رسید (United Nations Security Council, 2015). این قطعنامه ضمن ابراز نگرانی از ادامه وخامت وضعیت انسانی ویرانگر و

ضرورت ارسال کمک‌های بشردوستانه برای تمامی افراد محاصره‌شده، حمله به مراکز غیرنظامی، ازجمله مدارس و مراکز درمانی و استفاده بی‌رویه از سلاح، بمب‌گذاری، حملات انتحاری و توپخانه‌ای را نگران‌کننده دانست. همچنین نگرانی شدید خود را از مناطق سوریه تحت کنترل دولت اسلامی عراق و شام (داعش) و جبهه النصره و تأثیر منفی حضور، ایدئولوژی خشن افراطی و اقدامات آنها بر ثبات سوریه و منطقه، ازجمله آثار مخرب انسانی آن بر جمعیت غیرنظامی که به آوارگی صدها هزار نفر منجر شده است، ابراز کرد. افزون بر این با ابراز نگرانی شدید نسبت به تمامی موانع موجود بر سر راه تحویل مؤثر کمک‌های بشردوستانه، خاطرنشان کرد که داعش و سایر افراد، گروه‌ها، مؤسسات و نهادهای مرتبط با القاعده مانع از تحویل مؤثر کمک‌های بشردوستانه می‌شوند.

قطعنامه ۲۲۶۸ در تاریخ ۲۶ فوریه ۲۰۱۶ تصویب شد (United Nations Security Council, 2016). این قطعنامه ضمن تأکید بر تلاش‌های فرستاده ویژه و آغاز مذاکرات رسمی درباره روند انتقال و اجرای بیانیه ژنو ۳۰ ژوئن ۲۰۱۲ و قطعنامه ۲۲۵۴ (۲۰۱۵)، بر آغاز آتش‌بس از ساعت ۰۰:۰۰ به وقت دمشق در ۲۷ فوریه ۲۰۱۶ و دسترسی فوری به کمک‌های بشردوستانه در مناطق محاصره‌شده تأکید کرد.

هنگامی که مردم سوریه به حمایت جامعه جهانی نیاز داشتند، شورای امنیت و همچنین دکترین مسئولیت حمایت ناتوان بودند. با تجزیه و تحلیل مختصر محتوای قطعنامه‌های شورای امنیت درخصوص سوریه، روشن می‌شود که مداخله نظامی هرگز به عنوان یک راه حل واقعی و قابل قبول تلقی نشده است؛ به‌ویژه قطعنامه فوریه ۲۰۱۶ در این زمینه کاملاً روشن است. تمامی قطعنامه‌ها بر پیش‌فرض اساسی دیپلماسی و حل و فصل صلح‌آمیز درگیری، مطابق با رویکرد اتخاذشده در جریان این مناقشه، استوار بودند (Duarte, 2016: 79).

قطعنامه ۲۳۲۸ در تاریخ ۱۹ دسامبر ۲۰۱۶ به تصویب رسید (United Nations Security Council, 2016). این قطعنامه ضمن اشاره به وخامت بیشتر وضعیت انسانی در حلب، بر ضرورت تخلیه و ارائه کمک‌های فوری بشردوستانه به شمار زیادی از ساکنان حلب تأکید کرد.

قطعنامه ۲۳۳۲ در تاریخ ۲۱ دسامبر ۲۰۱۶ تصویب شد (United Nations Security Council, 2016). این قطعنامه ضمن ابراز خشم شدید از افزایش خشونت‌ها و شمار کشته‌شدگان، ازجمله کودکان و ادامه وخامت وضعیت انسانی در سوریه، بر نیاز فوری به کمک‌های بشردوستانه، ازجمله کمک‌های پزشکی، تأکید کرد. همچنین نگرانی خود را از عدم اجرای قطعنامه‌های پیشین شورای امنیت، گسترش گروه افراطی داعش و حملات وحشتناک آن و حضور تروریست‌های خارجی ابراز کرد.

قطعنامه ۲۳۳۶ در تاریخ ۳۱ دسامبر ۲۰۱۶ به تصویب رسید (United Nations Security

Council, 2016). این قطعنامه با اشاره به بیانیه مشترک وزیران امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، فدراسیون روسیه و جمهوری ترکیه در تاریخ ۲۰ دسامبر ۲۰۱۶، از تلاش‌های میانجیگرانه فدراسیون روسیه و جمهوری ترکیه برای تسهیل برقراری آتش‌بس در جمهوری عربی سوریه قدردانی کرد و اجرای مفاد بیانیه ژنوا تنها راه حل بحران سوریه دانست.

قطعنامه ۲۳۹۳ در تاریخ ۱۹ دسامبر ۲۰۱۷ تصویب شد (United Nations Security Council, 2017). این قطعنامه ضمن ابراز نگرانی از میزان خشونت‌ها و افزایش غیرقابل قبول شمار کشته‌شدگان، بر توقف حملات علیه اهداف غیرنظامی و ضرورت ارسال کمک‌های بشردوستانه برای افراد محاصره‌شده و آوارگان تأکید کرد. همچنین حضور گروه‌های تروریستی، از جمله داعش و القاعده، حملات وحشیانه و افراطی آنها و تأثیر منفی ایدئولوژی آنان بر منطقه را مورد توجه قرار داد و بر حمایت از افرادی که در زمینه ارائه کمک‌های بشردوستانه فعالیت می‌کنند، تأکید کرد.

قطعنامه ۲۴۰۱ در تاریخ ۲۴ فوریه ۲۰۱۸ به تصویب رسید (United Nations Security Council, 2018). این قطعنامه ضمن ابراز نگرانی شدید از شدت و تداوم وضعیت ویرانگر انسانی در سوریه، از جمله در غوطه شرقی، استان ادلب، شمال استان حماه، زُکبان، دمشق و رقه، بر این واقعیت تأکید کرد که بیش از ۱۳/۱ میلیون نفر در سوریه به کمک‌های فوری بشردوستانه، از جمله کمک‌های پزشکی، نیاز دارند. همچنین، نگرانی خود را نسبت به وضعیت افرادی که به مناطق بازپس‌گرفته‌شده از داعش باز می‌گردند، به دلیل وجود بقایای مواد منفجره و ادوات جنگی، ابراز کرد. این قطعنامه بر توقف درگیری‌ها، ضرورت ارسال کمک‌های بشردوستانه و رفع محاصره مناطق مسکونی، از جمله فوعه، یرموک و کفریا، تأکید کرد.

قطعنامه ۲۴۴۹ در تاریخ ۱۳ دسامبر ۲۰۱۸ تصویب شد (United Nations Security Council, 2018). این قطعنامه ضمن ابراز نگرانی از وضعیت ویرانگر انسانی در سوریه، بر توقف حملات علیه مراکز غیرنظامی، ضرورت ارسال کمک‌های بشردوستانه و تأثیر منفی ایدئولوژی داعش و جبهه النصره در مناطق بازپس‌گرفته‌شده و سراسر منطقه تأکید کرد و خشونت علیه کاروان‌های بشردوستانه و کارکنان پزشکی را به شدت محکوم نمود.

این قطعنامه با تأکید مجدد بر اهمیت رسیدگی به دلایل اصلی درگیری‌های مسلحانه برای دستیابی به صلح و امنیت پایدار، بر استفاده از گفت‌وگو، میانجیگری، مشاوره و مذاکرات سیاسی برای حل اختلافات و پایان دادن به درگیری‌ها، به‌ویژه در ارتباط با مسئله مفقودین، تأکید کرد. قطعنامه ۲۵۰۴ در تاریخ ۱۰ ژانویه ۲۰۲۰ تصویب شد (United Nations Security Council, 2020a) و بر رفع نیازهای بشردوستانه و ارائه کمک‌های بشردوستانه تأکید کرد. قطعنامه ۲۵۶۰ در تاریخ ۲۹ دسامبر ۲۰۲۰ به تصویب رسید (United Nations Security

(Council, 2020b). این قطعنامه ضمن ابراز نگرانی شدید از حضور، ایدئولوژی و اقدامات داعش و القاعده و افزایش حضور وابستگان آنها در سراسر جهان، بر اعمال تحریم‌ها علیه داعش و القاعده و مقابله با تروریسم تأکید کرد.

قطعنامه ۲۵۶۵ در تاریخ ۲۶ فوریه ۲۰۲۱ (United Nations Security Council, 2021a)، ۲۵۸۵ در ۹ ژوئیه ۲۰۲۱ (United Nations Security Council, 2021b)، قطعنامه ۲۶۴۲ در تاریخ ۱۲ ژوئیه ۲۰۲۲ (United Nations Security Council, 2022) و قطعنامه ۲۶۷۲ در تاریخ ۹ ژانویه ۲۰۲۳ (United Nations Security Council, 2023) به تصویب رسیدند. این قطعنامه‌ها بر مبارزه با بیماری همه‌گیر کرونا، تأمین تجهیزات و واکسن‌های کرونا و ضرورت توقف درگیری‌ها برای تسهیل ارسال کمک‌های بشردوستانه تأکید دارند؛ کمک‌هایی که شامل داعش و سایر گروه‌های تروریستی نمی‌شود و برای غیرنظامیان در نظر گرفته شده است. قطعنامه ۲۶۱۷ در تاریخ ۳۰ دسامبر ۲۰۲۱ به تصویب رسید (United Nations Security Council, 2021c) و نگرانی شدید از فعالیت گروه‌های تروریستی، از جمله داعش، القاعده و النصره را بیان کرد.

یک رویکرد بسیار جالب، گرچه انتقادی، رویکردی بود که توسط بهام و جانیک مطرح شد و گرایش پنهان دکترین مسئولیت حمایت به دموکراتیک‌کردن را مورد انتقاد قرار داد. یکی از توضیحات احتمالی برای عدم موفقیت استفاده از دکترین مسئولیت حمایت در جنگ اخیر سوریه، با فرض اینکه این دکترین بیشتر درصدد ارائه مداخله بشردوستانه است، آن است که وظایف قانونی را بر دولت‌ها برای جلوگیری از جنایات تحمیل می‌کند (Duarte, 2016: 81).

واکنش متفاوت اعضای شورای امنیت نسبت به مسئولیت حمایت را می‌توان ناشی از عواملی همچون منافع ملی و راهبردی، منافع اقتصادی و منافع سیاسی داخلی دانست (سیف‌زاده و دیگران، ۱۳۹۶). قدرت‌های بزرگ در سوریه با رقابت، تعارض و منافع متفاوتی مواجه هستند و این مسئله علی‌رغم قابلیت به‌کارگیری مسئولیت حمایت در بحران سوریه، مانع دستیابی آنها به اجماع برای حل این بحران شده است. دکترین مسئولیت حمایت در برخی بحران‌ها قابلیت اعمال دارد؛ با این حال قدرت‌های بزرگ اساساً حقوق بین‌الملل و اصول آن را در راستای منافع خود به کار می‌گیرند و در نتیجه در بحران سوریه شاهد به‌کارگیری این دکترین نبوده‌ایم (حاضری و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۳۶-۱۳۷).

غرب و اتحادیه عرب درصدد بودند ارتباط سوریه از نظر نظامی و دیپلماتیک با ایران قطع شود. سوریه برای روسیه از اهمیت بسیاری برخوردار بود؛ این کشور خریدار بلندمدت تجهیزات دفاعی روسیه بود و روسیه برای حفظ حضور نیروی دریایی خود در دریای مدیترانه از بندر طرطوس سوریه استفاده می‌کرد (Nuruzzaman, 2013: 6). وزیر امور خارجه روسیه، سرگنی لاوروف، در سال ۲۰۱۲ به‌صراحت اظهار داشت که روسیه با کناره‌گیری اسد در نتیجه یک مذاکره

ملی و صلح‌آمیز مخالفت نخواهد کرد. این دیدگاه به‌صورت علنی از سوی ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه نیز تکرار شد؛ وی تأکید کرد که روسیه از دولت قانونی سوریه حمایت می‌کند، نه لزوماً شخص اسد. در سال ۱۹۷۱، سوریه به اتحاد جماهیر شوروی اجازه دسترسی به پایگاه دریایی خود در بندر طرطوس را داد. این بندر در آن زمان تنها پایگاه دریایی شوروی در دریای مدیترانه بود. اگرچه ارتش روسیه بر اهمیت تنگه‌های ترکیه که دریای مدیترانه و دریای سیاه را به یکدیگر متصل می‌کنند و همچنین بندر طرطوس تأکید داشت، اهمیت طرطوس برای روسیه تا حدی به این دلیل بود که ترکیه، مطابق کنوانسیون مونترو سال ۱۹۳۶، در صورت وقوع جنگ یا وجود خطر قریب‌الوقوع درگیری، حق دارد از عبور کشتی‌های نظامی کشورها از این تنگه‌ها جلوگیری کند. اهمیت محدود بندر طرطوس در دریای مدیترانه در اصل دریایی روسیه مشهود بود که این کشور با دشواری درصدد حفظ آن بود (Akbarzadeh & Saba, 2019).

در بحران سوریه، کشورهایی مانند آمریکا و برخی کشورهای اروپایی و همچنین برخی کشورهای عربی، از جمله عربستان سعودی، قطر، ترکیه و امارات متحده عربی، علناً به حمایت و تسلیح گروه‌های معارض مسلح اقدام کردند. این در حالی است که در عرصه بین‌المللی، هر اقدامی که به نحوی موجب تضعیف حاکمیت و استقلال کشورها شود، ناقض قواعد حقوق بین‌الملل خواهد بود. بر اساس حقوق بین‌الملل، دولت‌ها نمی‌توانند در روابط بین‌المللی خود به زور متوسل شوند یا در امور داخلی سایر دولت‌ها مداخله کنند. با این حال، تسلیح و اعزام نیروهای نظامی از سوی دولت یا دولت‌های دیگر به کشوری که درگیر جنگ و درگیری داخلی است، چنانچه با رضایت و درخواست دولت سرزمینی صورت گیرد، مداخله در امور داخلی آن دولت محسوب نخواهد شد (درج و سیمبر، ۱۴۰۳: ۲۲۹۳).

در عرصه میدانی و سیاسی، ایالات متحده در چهارچوب استراتژی عدم همکاری، ائتلافی از متحدان خود را برای مقابله نظامی با داعش تشکیل داد و حملات هوایی علیه مواضع این گروه و گهگاه علیه حامیان دولت اسد را آغاز کرد. از سوی دیگر روسیه، چین و ایران نیز به‌صورت مجزا ائتلاف خود را علیه داعش و مخالفان مسلح اسد شکل دادند؛ بنابراین می‌توان گفت که استراتژی عدم همکاری میان دو طرف منازعه انتخاب شده بود. روشن است که استراتژی عدم همکاری بیشترین منفعت را برای طرفین به همراه داشت؛ زیرا نقطه ثقل دو ائتلاف مذکور، حل بحران سوریه به‌عنوان یک بحران انسانی و پدیده‌ای حقوق بشری نبود، بلکه مبارزه‌ای ژئوپلیتیکی و تلاش برای افزایش نفوذ سیاسی و اقتصادی در منطقه، اولویت آنها را تشکیل می‌داد (جهانبخش و فلاحی، ۱۴۰۳: ۱۷۹).

دولت سوریه که توانایی کافی برای حمایت از غیرنظامیان را نداشت، از جمهوری اسلامی ایران، که خود حکومتی اسلامی است، درخواست یاری کرد و مأموریت‌های مشاوره‌ای نظامی از

سوی جمهوری اسلامی ایران در سوریه انجام شد. این اقدامات برخلاف مقررات فقهی، حقوقی و سیاسی نبود، اما با منافع ابرقدرت‌ها در این جنگ خانمان‌سوز تعارض داشت و همین امر موجب مخالفت آنان شد. جمهوری اسلامی ایران تنها در برابر گروه داعش به اقدام مستقیم نظامی دست زد که کاملاً دارای توجیه شرعی و حقوقی است؛ اما در مقابل گروه‌های دیگر، همچون ارتش آزاد سوریه، اقدامی انجام نداد و تاکنون سندی مبنی بر تقابل مستقیم نظامی میان جمهوری اسلامی ایران و دیگر گروه‌های درگیر جنگ منتشر نشده است. با این حال مأموریت مستشاری جمهوری اسلامی ایران توسط مقامات کشور تأیید شده است؛ از این رو اقدام کشور در سوریه کاملاً صحیح و پسندیده بوده است (فدائی دولت و آقائی، ۱۳۹۹: ۲۲۱-۲۲۲).

درباره وضعیت سوریه، دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت روسیه با دعوت دولت مرکزی سوریه و علیه گروه‌های شورشی، از جمله داعش، مداخله نظامی کرده‌اند. در مقابل، ایالات متحده آمریکا و متحدان آن از طریق ناتو و همچنین دولت ترکیه به گروه‌های شورشی و مخالف دولت مرکزی کمک کرده و گاه نیز به نفع آنها و مبتنی بر رضایت این گروه‌ها، مداخله نظامی کرده‌اند (ضیایی و یدائی امناب، ۱۳۹۵: ۱۴۰-۱۴۲)؛ بنابراین کمک‌های ارسالی از سوی ایران و روسیه به دولت سوریه که با درخواست و رضایت این دولت انجام می‌گرفت، مغایر با اصل عدم مداخله نبود. واقعیت امر آن است که جمهوری اسلامی ایران بر اساس اصل دعوت و به درخواست دولت قانونی سوریه و با هدف نجات سوریه و مسلمانان منطقه وارد منازعه سوریه شد و هرگز قصد مداخله یا توسعه‌طلبی ارضی نداشت (درج و سیمبر، ۱۴۰۳: ۲۲۹۴).

نتیجه‌گیری

دکترین مسئولیت، حمایت توسل به گزینه زور برای اهداف بشردوستانه را مشروط به بایسته‌هایی کرده که باید قبل از صدور مجوز تحقق یافته باشد. تجربه بحران لیبی و مداخله بشردوستانه در آن کشور که با تفسیر موسع از قطعنامه ۱۹۷۳ شورای امنیت (۲۰۱۱) انجام گرفت، نشان داد که نظریه مداخله بشردوستانه و در شکل تکامل‌یافته‌تر آن، یعنی مسئولیت حمایت، می‌تواند مورد سوءاستفاده قدرت‌های بزرگ برای تأمین منافع محدود سیاسی، تأمین اهداف ژئوپلیتیک و تغییر رژیم قرار بگیرد. با بررسی تئوری جنگ عادلانه، می‌توان دریافت که دکترین مسئولیت حمایت، همان تئوری جنگ عادلانه است که تغییراتی در جزئیات آن انجام شده است. مداخله نظامی در سوریه و تجهیز مخالفان سوری، مغایر با اصول اساسی حقوق بین‌الملل معاصر، منشور ملل متحد، اعلامیه اصول حقوق بین‌الملل ناظر بر روابط دوستانه و دیگر اسناد بین‌المللی است. مداخله بشردوستانه در سوریه و توسل به دکترین مسئولیت حمایت نیز، به دلیل مغایرت با نص صریح اصول ملل متحد و اعلامیه اصول حقوق بین‌الملل ناظر بر روابط دوستانه، مخالفت شورای

امنیت و فقدان مبنا در حقوق بین‌الملل عرفی و قراردادی، مشروعیت ندارد. ناتوانی شورای امنیت در مواجهه با بحران سوریه، موجب وخامت بیشتر اوضاع و رشد گروه‌های نظامی معارض با دیدگاه‌های مذهبی افراطی شد. دامنه اقدامات این گروه‌ها نیز به نقض ماده ۳ مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ منجر شده است. ارزیابی رویکرد شورای امنیت در قبال بحران سوریه و نحوه ارتباط آن با مداخله بشردوستانه، به‌ویژه در قالب دکرترین مسؤلیت حمایت، گویای نوعی عدم انطباق میان برداشت واقع‌گرایانه از رفتار دولت‌ها و مداخله بشردوستانه است. بحران سوریه به دلیل برخورداری از شرایط خاص، عدم شناسایی صریح مخالفان آن از سوی کشورها و سازمان‌های بین‌المللی و ماهیت مخاصمه مسلحانه غیربین‌المللی، وضعیت متفاوتی دارد. بحران سوریه و عدم اقدام صحیح و به‌موقع جامعه بین‌المللی، همراه با ناتوانی شورای امنیت در اجرای وظیفه ذاتی خود، یعنی حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، به دلیل اغراض و منافع اعضای دائم شورای امنیت نسبت به سوریه و با توجه به موقعیت خاص ژئوپلیتیک و سیاسی این کشور در خاورمیانه، موجب شده است دکرترین مسؤلیت حمایت همچنان در مرحله هنجاری و حقوق نرم باقی بماند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- ابوالحسن شیرازی، حبیب‌الله. (۱۳۹۴). رویکرد شورای امنیت در مواجهه با بحران کشور اسلامی سوریه. فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۵(۴).
- جهانبخش، مصطفی و احسان فلاحی. (۱۴۰۳). ارزیابی موانع و محدودیت‌های عملکرد سازمان ملل متحد در بحران سوریه از چشم‌انداز دکترین مسئولیت حمایت. فصلنامه بحران‌پژوهی جهان اسلام، ۱۱(۱).
- حاضری، نجوا، قدرت احمدیان و فرزاد رستمی. (۱۳۹۹). مواجهه قدرت و قانون؛ مطالعه تطبیقی کاربست دکترین مسئولیت حمایت در بحران لیبی و سوریه. نشریه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، ۴۲(۱۲).
- درج، حمید و رضا سیمبر. (۱۴۰۳). بررسی و ارزیابی مداخله بازیگران خارجی در بحران سوریه بر اساس هنجارها و قوانین بین‌المللی. نشریه مطالعات حقوق عمومی، ۵۴(۴).
- دولت‌خواه زهرا و سید جواد امام‌جمعه‌زاده. (۱۳۹۴). دکترین مسئولیت حمایت: بررسی تطبیقی رویکرد اعضای دائم شورای امنیت در قبال بحران‌های لیبی و سوریه. فصلنامه راهبرد، ۲۴(۷۷).
- رضایی، محمدتقی، علی ایلخانی‌پور، سهیلا کوشا و علی غلامعلی‌پور. (۱۳۹۴). مبانی حقوقی مداخله در کشور سوریه در چهارچوب دکترین‌های نو؛ نظریه مسئولیت حمایت. فصلنامه مطالعات راهبردی جهانی شدن، ۶(۱۵).
- زمانی، سید قاسم و سورنا زمانیان. (۱۳۹۵). جایگاه دکترین مسئولیت حمایت در بحران سوریه. مطالعات حقوق عمومی، ۴۶(۳).
- سیف‌زاده، فرزانه، سید قاسم زمانی، حسن سواری و مسعود راعی دهقی. (۱۳۹۶). بررسی مأموریت شورای امنیت در اعمال دکترین مسئولیت حمایت. پژوهش‌های حقوق تطبیقی، ۲۱(۱).
- ضیایی، سید یاسر و محسن یدائی اناب. (۱۳۹۵). مداخله نظامی خارجی در مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی از منظر حقوق بین‌الملل: بررسی وضعیت عراق، سوریه، یمن و بحرین. فصلنامه آفاق امنیت، ۸(۳۲).
- غلامعلی‌پور، علی و علی ایلخانی‌پور. (۱۳۹۶). تبعات سیاسی و امنیتی نظریه مسئولیت حمایت در کشور سوریه. جستارهای سیاسی معاصر، ۸(۴).
- فدائی دولت، فریدون و سید داوود آقائی. (۱۳۹۹). بررسی در جریان بحران سوریه مسئولیت حمایت جمهوری اسلامی ایران. مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۹(۱۸).
- میرعباسی، سید باقر و عقیل محمدی. (۱۳۹۶). چالش‌های اجرایی نظریه مسئولیت حمایت با نگاهی به وضعیت لیبی و سوریه. پژوهش حقوق عمومی، ۱۹(۵۷).

ب) منابع انگلیسی

- Akbarzadeh, S., & Saba, A. (2019). UN paralysis over Syria: The responsibility to protect or regime change?. *International Politics*, 56(4). <https://doi.org/10.1057/s41311->

018-0149-x

- Al Arabiya. (2011, October 26). Arab League holds 'frank and friendly' talks with Assad; 20 more killed in Syrian violence.
- Al-Dabi, M. A. M. (2012, January 27). Report of the Head of the League of Arab States Observer Mission to Syria for the period from 24 December 2011 to 18 January 2012 (U.N. Doc. 12-21687).
- Berg, A. (2022). The crisis in Syria and the responsibility to protect (R2P). *The Interdisciplinary Journal of International Studies*, 12(1). <https://doi.org/10.5278/ojs.ijis.v12i1.6896>
- Blackford, William R. (2014). *The responsibility to protect and international law: Moral, legal and practical perspectives on Kosovo, Libya, and Syria*. Master's thesis. Portland State University. <https://doi.org/10.15760/etd.2529>
- Duarte, F. de A. (2016). Responsibility to protect (R2P) and the Syrian refugee crisis: A missed opportunity? *e-Pública: Revista Eletrônica de Direito Público*, 3(2).
- Halliyadde, Muditha. (2016). Syria - another drawback for R2P?: An analysis of R2P's failure to change international law on humanitarian intervention. *Indiana Journal of Law and Social Equality*, 4(2).
- Human Rights Council. (2011). Situation of human rights in the Syrian Arab Republic (A/HRC/RES/S-17/1). United Nations.
- Human Rights Council. (2011). The current human rights situation in the Syrian Arab Republic in the context of recent events (A/HRC/RES/S-16/1). United Nations.
- League of Arab States. (2011, November 16). Resolution No. 7439.
- League of Arab States. (2011, November 24). Resolution No. 7441.
- League of Arab States. (2011, October 16). Resolution No. 7435.
- Macfarquhar, N. (2011, November 12). Arab League votes to suspend Syria over crackdown. *The New York Times*.
- Nuruzzaman, M. (2013). The "responsibility to protect" doctrine: Revived in Libya, buried in Syria. *Insight Turkey*, 15(2).
- United Nations General Assembly. (1970, October 24). Declaration on principles of international law concerning friendly relations and co-operation among states in accordance with the Charter of the United Nations (A/RES/2625(XXV)).
- United Nations General Assembly. (2005, September 16). 2005 World Summit Outcome (A/RES/60/1). United Nations.
- United Nations General Assembly. (2011, December 19). Resolution 66/176 (U.N. Doc. A/RES/66/176).
- United Nations Human Rights Council. (2011, December 5). The human rights situation in the Syrian Arab Republic (A/HRC/RES/S-18/1).
- United Nations Human Rights Council. (2012, April 10). Resolution 19/1 (U.N. Doc. A/HRC/RES/19/1).
- United Nations Human Rights Council. (2013, October 8). Resolution 24/22 (U.N. Doc. A/HRC/RES/24/22).
- United Nations Secretary-General. (2012, January 30). Letter dated January 24, 2012, from the Secretary-General to the President of the Security Council (U.N. Doc. S/2012/71). United Nations.
- United Nations Security Council. (1999, September 17). Resolution 1265 (1999): Resolution adopted by the Security Council at its 4046th meeting, on 17 September 1999 (S/RES/1265). United Nations.
- United Nations Security Council. (2006, April 28). Resolution 1674 (2006)

- (S/RES/1674). United Nations.
- United Nations Security Council. (2012, April 14). Resolution 2042 (2012) (S/RES/2042).
 - United Nations Security Council. (2012, July 20). Resolution 2059 (2012) (S/RES/2059).
 - United Nations Security Council. (2013, September 27). Resolution 2118 (2013) (S/RES/2118). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2014, December 17). Resolution 2191 (2014) (S/RES/2191). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2014, February 22). Resolution 2139 (2014) (S/RES/2139). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2014, July 14). Resolution 2165 (2014) (S/RES/2165). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2015, August 7). Resolution 2235 (2015) (S/RES/2235). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2015, December 18). Resolution 2254 (2015) (S/RES/2254). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2015, December 22). Resolution 2258 (2015) (S/RES/2258). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2015, March 6). Resolution 2209 (2015) (S/RES/2209). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2016, December 19). Resolution 2328 (2016) (S/RES/2328). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2016, December 21). Resolution 2332 (2016) (S/RES/2332). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2016, December 31). Resolution 2336 (2016) (S/RES/2336). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2016, February 26). Resolution 2268 (2016) (S/RES/2268). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2016, October 31). Resolution 2314 (2016) (S/RES/2314). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2017, December 19). Resolution 2393 (2017) (S/RES/2393). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2018, December 31). Resolution 2449 (2018) (S/RES/2449). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2018, February 24). Resolution 2401 (2018) (S/RES/2401). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2020, December 29). Resolution 2560 (2020) (S/RES/2560). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2020, January 10). Resolution 2504 (2020) (S/RES/2504). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2021, December 30). Resolution 2617 (2021) (S/RES/2617). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2021, February 26). Resolution 2565 (2021) (S/RES/2565). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2021, July 9). Resolution 2585 (2021) (S/RES/2585). United Nations.
 - United Nations Security Council. (2022, July 12). Resolution 2642 (2022) (S/RES/2642). United Nations.

- United Nations Security Council. (2023, January 9). Resolution 2672 (2023) (S/RES/2672). United Nations.
- United Nations. (2004). A more secure world: Our shared responsibility: Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change (A/59/565). United Nations.
- United Nations. (2005, May 23). Towards development, security and human rights for all: Report of the Secretary-General: Addendum: Human Rights Council: Explanatory note (A/59/2005/Add.3). United Nations.
- Zakiyah, Z. (2019). Responsibility to protect in Syrian crisis: What can be expected from the Muslim community? *Analisa: Journal of Social Science and Religion*, 4(2). <https://doi.org/10.18784/analisa.v4i02.916>
- Zifcak, Spencer. (2012). The responsibility to protect after Libya and Syria. *Melbourne Journal of International Law*, 13(1).